

بررسی و تحلیل نحوه آموزش تلفظ زبان فارسی در مجموعه آموزشی آموزش فارسی به فارسی

رضامراد صحرايي^۱
شيوه مجيدي^۲

چکیده

پژوهش حاضر به بررسی و تحلیل نحوه آموزش تلفظ زبان فارسی در مجموعه آموزشی آموزش فارسی به فارسی در مرکز آموزش زبان و معارف اسلامی المهدی وابسته به جامعه المصطفی پرداخته و در پی پاسخ گویی به این پرسش است که مجموعه آموزشی مورد نظر این پژوهش تا چه میزان به مؤلفه های آموزش تلفظ توجه داشته است. در این پژوهش دو هدف اصلی دنبال شد: نخست، بررسی و تحلیل نحوه آموزش تلفظ زبان فارسی در مجموعه آموزشی منتخب. دوم، ارائه الگویی مبتنی بر یافته های نوین علمی در چارچوب رویکرد تکلیف محور برای آموزش تلفظ زبان فارسی به غیرفارسی زبانان. پژوهش حاضر به روش کتابخانه ای انجام شد. برای بررسی نحوه آموزش تلفظ در مجموعه آموزشی منتخب، ابتدا رویکردها، اصول، روش ها و تکنیک های آموزش تلفظ بررسی شد. سپس، سه فهرست واریسی پژوهشگر ساخته برای ارزیابی شیوه های آموزش تلفظ در این مجموعه آموزشی طراحی شد. این سه فهرست واریسی، به ترتیب، میزان بازنمایی رویکردهای بدلی - شهودی، تحلیلی - زبانی و چارچوب کانینگزورث را ارزیابی کردند. نتایج به دست آمده از بررسی و تحلیل نحوه آموزش تلفظ در مجموعه آموزشی آموزش فارسی به فارسی، نشان داد که این مجموعه، بیشترین همسویی را با رویکرد بدلی - شهودی و کمترین همسویی را با رویکردهای کانینگزورث و تحلیلی - زبانی داشته است. در نهایت، براساس یافته های پژوهش، یک طرح پیشنهادی مطابق با رویکرد تکلیف محور برای آموزش تلفظ زبان فارسی به غیرفارسی زبانان پیشنهاد شد.

کلید واژه ها:

آموزش تلفظ، رویکرد تکلیف محور، رویکرد بدلی - شهودی، رویکرد تحلیلی - زبانی.

۱. دانشیار زبان شناسی و آموزش زبان فارسی به غیرفارسی زبانان دانشگاه علامه طباطبائی، مدیر هسته پژوهش های بنیادی برای توسعه آموزش زبان فارسی به خارجیان. sahraei@atu.ac.ir

۲. نویسنده مسئول. کارشناس ارشد آموزش زبان فارسی به غیرفارسی زبانان دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. majidishiva@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۹۸/۳/۱۰ تاریخ پذیرش: ۹۸/۴/۱۵

۱. مقدمه

غالباً این گونه تصور می‌شود که تلفظ^۳ یعنی درست ادا کردن کلمات یا آموزش درست نحوه تولید کلمات. درحالی که معنای تلفظ به این مفهوم نیست، بلکه به مفهوم نحوه ادراک شنونده است (نونان^۴، ۲۰۱۵). بنابراین، اگر نگاه‌مان را به معنای تلفظ اصلاح کنیم، آنگاه برنامه‌ریزی ما برای آموزش تلفظ متفاوت می‌شود.

از جمله مؤلفه‌هایی که در اکثر کتاب‌های درسی بدان توجه نشده، مؤلفه تلفظ است. تلفظ هم مقدمه و هم نتیجه آموزش مهارت‌هاست و یکی از دلایلی که هر فارسی‌آموزی را تشویق و ترغیب می‌کند که روند فارسی‌آموزی خود را ادامه بدهد، تلفظ اوست؛ به گونه‌ای که اگر تلفظ فارسی آموز صحیح باشد، او با علاقه بیشتری به آموختن زبان فارسی ادامه می‌دهد. چه‌بسا نخستین اشتباه مؤلفان کتاب‌های درسی این باشد که آنان آموزش تلفظ و آموزش الفبا را یکسان می‌پندارند. حال آنکه، آموزش الفبا جزئی از آموزش تلفظ است و مؤلفه تلفظ مقوله‌های متعددی همچون آهنگ کلام^۵، تکیه^۶ و سرعت گفتار^۷ را دربردارد (پنی ار^۸، ۲۰۱۲). دلیل چنین برداشت نادرستی از سوی مؤلفان و مدرسان این است که آموزش الفبا مقدمه بنیادی تسلط بر تلفظ زبان است.

در رویکردهای جدید آموزش زبان، یکی از جنبه‌هایی که بدان توجه ویژه می‌شود، آموزش تلفظ است. بر این اساس، پژوهش حاضر به بررسی و تحلیل نحوه آموزش تلفظ زبان فارسی در مجموعه آموزشی آموزش فارسی به فارسی (فردی، زهرایی و ناطق، ۱۳۸۹) در مرکز آموزش زبان و معارف اسلامی المهدی وابسته به جامعه المصطفی می‌پردازد و می‌کوشد تا براساس رویکردها^۹ و روش‌های^{۱۰} مختلف آموزش تلفظ و یافته‌های پژوهش، یک طرح پیشنهادی برای آموزش تلفظ زبان فارسی ارائه دهد.

۳. pronunciation

۴. Nunan

۵. intonation

۶. stress

۷. Speech speed

۸. Penny ur

۹. approach

۱۰. method

آنچه از آموزش تلفظ در آموزش زبان دوم / خارجی^{۱۱} مد نظر است، افزایش سطح دانش زبانی^{۱۲} زبان آموز در درک و به کارگیری صحیح واج‌ها^{۱۳}، ادای صحیح واژه‌ها^{۱۴} و جمله‌ها^{۱۵} و در نهایت، دستیابی به گفتار روان و بی نقص برای انتقال مفهوم مورد نظر و برقراری ارتباط موفق است. از این رو، آموزش مشخصه‌های زنجیری^{۱۶} و زبرزنجیری^{۱۷} از اهمیت ویژه‌ای برخوردارند.

لیان^{۱۸} (۱۹۹۷: ۲۲) دلایل بی توجهی به آموزش تلفظ را این گونه برمی شمرد: اهمیت نداشتن تلفظ، نقش کلیدی زبان آموزان در حوزه تلفظ، عدم امکان آموزش و ناآگاهی از چگونگی آموزش تلفظ، حتی وقتی تمایل به آموزش آن وجود دارد.

سلس مورسیا و همکاران^{۱۹} (۲۰۱۱) در کتاب آموزش تلفظ^{۲۰} اظهار می دارند که در مطالعات نوین آموزش زبان، دو رویکرد کلی بدلی - شهودی^{۲۱} و تحلیلی - زبانی^{۲۲} برای آموزش تلفظ وجود دارد: «تا اواخر سده ۱۹ میلادی، معلمان و نویسندگان کتاب‌های درسی در تدوین آثار خود، از رویکرد نخست بهره می بردند؛ بدین گونه که معلم یا نویسنده براساس برداشت خود از املاهای واژه‌ها - که غالباً به لحاظ آوایی^{۲۳} نیز اشتباه بود - عمل می کرد. رویکرد بدلی - شهودی بر توانایی فراگیران زبان در گوش دادن به آواهای زبان مقصد و تقلید آنها بدون در اختیار داشتن اطلاعات مشخص استوار است. در رویکرد یادشده، فرض بر این است که الگوهای مناسب شنیداری در اختیار زبان آموزان قرار دارد. گفتنی است این امکان با معرفی دستگاه‌های ضبط صوت و آزمایشگاه‌های

۱۱. foreign/ second language teaching

۱۲. linguistic knowledge

۱۳. phonemes

۱۴. words

۱۵. sentences

۱۶. segmental features

۱۷. suprasegmental features

۱۸. Liyan

۱۹. Celce-Murcia and et.al

۲۰. Teaching pronunciation

۲۱. intuitive-imitative approach

۲۲. analytic-linguistic approach

۲۳. phonetically

زبان^{۲۴} در اواسط قرن بیستم و اخیراً با معرفی نوارهای ویدئویی و لوح‌های فشرده فراهم آمده است» (سلس موریسیا و همکاران، ۲۰۱۱: ۲). رویکرد تحلیلی - زبانی، اطلاعات و ابزاری همچون الفبای آوانگار^{۲۵}، توصیف‌های تولیدی^{۲۶}، نمودارهای مربوط به دستگاه صوتی^{۲۷}، اطلاعات مقابله‌ای^{۲۸} و دیگر ابزار مفید در شنیدن، تقلید و تولید آواها را به کار می‌گیرد. رویکرد اشاره‌شده به طور مستقیم زبان‌آموز را از اطلاعات وزنی^{۲۹} و آوایی زبان مقصد آگاه می‌سازد و توجه او را به موارد نام‌برده جلب می‌کند. سلس موریسیا و همکاران بر این باورند که رویکرد تحلیلی - زبانی، تکمیل‌کننده رویکرد بدلی - شهودی است، ولی جایگزین مناسبی برای آن به‌شمار نمی‌رود (همان‌جا).

پس از بررسی دو رویکرد آموزش تلفظ و شناخت راهکارهای آموزشی آن در حیطه آموزش زبان دوم، شیوه‌ها و تکنیک‌های آموزشی زیر برای آموزش تلفظ پیشنهاد شده است.

۱. تکلیف ارتباطی به همراه بازخورد^{۳۰} (سلس موریسیا و همکاران، ۲۰۱۱).
۲. آموزش و تشخیص صدای واژه‌ها^{۳۱} و همخوان‌ها^{۳۲} (مارک هنکوک^{۳۳}، ۲۰۰۳ و جاناتان مارکز^{۳۴}، ۲۰۰۷).
۳. آموزش تعیین تکیه در واژه و جمله از طریق تمرین و تکلیف (جاناتان مارکز، ۲۰۰۷).
۴. آموزش تشخیص آهنگ کلام (جرمی هارمر^{۳۵}، ۲۰۱۲).
۵. استفاده از جفت‌های کمینه^{۳۶}؛ (نونان، ۲۰۰۳: ۱۱۷).
۶. ابزارها و وسایل^{۳۷} (نونان، ۲۰۰۳: ۱۱۸).

۲۴. language lab

۲۵. phonetic alphabet

۲۶. articulatory descriptions

۲۷. Sound device

۲۸. Contrastive information

۲۹. Rhythm information

۳۰. feedback

۳۱. vowels

۳۲. consonants

۳۳. Marck Hancock

۳۴. Jonathan Marks

۳۵. Jeremy Harmer

۳۶. Minimal pairs

۳۷. gadgets and props

۷. شیوة گفتار آهسته^{۳۸} (نونان، ۲۰۰۳: ۱۱۸-۱۱۹).
۸. شیوة ردگیری^{۳۹} (نونان، ۲۰۰۳).
۹. شیوة ایفای نقش^{۴۰} (نونان، ۲۰۰۳: ۱۱۷).
۱۰. شیوة زنجیره‌ای^{۴۱} (جرالد کلی^{۴۲}، ۲۰۰۷: ۱۶).
۱۱. آموزش آواها در درون واژه (سلس موریسیا و همکاران، ۲۰۱۱).
۱۲. تمرین برای آموزش تشخیص و تقلید صدا (نونان، ۲۰۰۳).
۱۳. تمرین درک احساس (سلس موریسیا و همکاران، ۲۰۱۱).
۱۴. آموزش تلفظ از طریق تولید کردن؛ برای آموزش تلفظ به این شیوه، تمرین‌های بسیاری از جمله تقلید، بلندخوانی، بازگویی^{۴۳} و توصیف تصویر وجود داد (سلس موریسیا و همکاران، ۲۰۱۱).

۲-۱. پیشینه مطالعات خارجی و داخلی

جانث گودوین^{۴۴} (۲۰۰۱)، فرایند آموزش تلفظ را به دو طبقه تقسیم می‌کند؛ دسته نخست شامل آموزش همخوان‌ها و واکه‌هاست که از آنها با عنوان مشخصه‌های زنجیری یاد می‌کند و دسته دوم را آموزش مشخصه‌های زبرزنجیری می‌داند که در بردارنده آموزش تکیه و آهنگ کلام است. به باور گودوین لازم است در کلاس‌های آموزش زبان هر دو مشخصه، در کنار هم آموزش داده شوند (نقل از سلس موریسیا و همکاران، ۲۰۱۴: ۱۳۶).

هلن فرزر^{۴۵} (۱۹۹۹) در مورد نیاز به آموزش تلفظ اذعان می‌کند که امروزه معلمان آموزش زبان دوم بر این باورند که آموزش تلفظ صریح، بخشی ضروری در دوره‌های آموزش زبان به‌شمار می‌رود. از سوی دیگر نیز اعتماد به نفس بالایی که برگرفته از تلفظ مناسب برای تعامل^{۴۶} با سخنگویان بومی^{۴۷} است، بسیار ضروری و مهم جلوه می‌کند و اهمیت بسزای آن در همه جنبه‌های دیگر

slow motion speaking .۳۸

tracking method .۳۹

role-plays method .۴۰

chaining method .۴۱

Gerald Kelly .۴۲

retelling .۴۳

Janet Goodwin .۴۴

Helen Fraser .۴۵

interaction .۴۶

native speakers .۴۷

زبانی قابل تشخیص است. از دیگر سو، تلفظ ضعیف داشتن نیز می‌تواند تأثیر نامطلوبی بر روی مهارت‌های زبانی^{۴۸} زبان‌آموزان در پیشرفت تحصیلی و کار اجتماعی آنها داشته باشد. وی در این زمینه اشاره می‌کند که: «گرچه دور از انتظار است که زبان‌آموزان بتوانند به لهجه شبه‌بومی^{۴۹} صحبت کنند، اما تمرین تلفظ می‌تواند فهم‌پذیری^{۵۰} (قابلیت فهم) زبان‌آموزان را بسیار بالا ببرد. پرواضح است که تقویت تلفظ عمدتاً حاصل تعامل واقعی با سخنوران بومی است، اما بسیاری از زبان‌آموزان برای تقویت تلفظ به آموزش مستقیم نیاز دارند. ممکن است تجویز یک لهجه معیار برای بسیاری از زبان‌آموزان مشمئزکننده به نظر آید و آنها مایل باشند و بخواهند که در ادای تلفظ آزاد باشند، اما منطقی به نظر نمی‌رسد که وجود چنین آزادی‌ای به عدم آموزش تلفظ بینجامد.

شوربختانه، پژوهش در خصوص تدریس و آموزش تلفظ، مانند دیگر حوزه‌ها در آموزش زبان، چندان فراگیر و جامع نبوده است. از این رو، تنها برخی پژوهش‌های تجربی و نظری به منظور کمک به فهم مراحل یادگیری تلفظ در زبان دوم و عواملی که بر آن تأثیر می‌گذارند، صورت گرفته است. برای مثال، در تحلیل مقابله‌ای^{۵۱}، برخی از جنبه‌های زبان اول تشریح می‌شود که بر شیوه تلفظ در زبان دوم تأثیر می‌گذارد. پژوهش‌های متعددی در زمینه بررسی مقابله‌ای نظام‌های آوایی زبان فارسی در برابر دیگر زبان‌ها در ایران انجام شده است، اما در زمینه آموزش تلفظ زبان فارسی پژوهش‌های اندکی صورت پذیرفته است که در ادامه به معرفی برخی از آنها می‌پردازیم.

مرادی مقدم، حسینی فاطمی و مالک‌زاده (۱۳۹۱) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی وضعیت آموزش تلفظ و جایگاه آن در کتاب‌های زبان انگلیسی دوره دبیرستان در ایران» جایگاه و روش آموزش تلفظ را در کتاب‌های انگلیسی دوره دبیرستان در ایران بازبینی کرده‌اند تا به کیفیت آموزش و ارائه اطلاعات مربوط به بخش تلفظ در آن کتاب‌ها پی ببرند. سلطانی مقدم، نصیری، زریا و سپهری‌نیا (۲۰۱۲) در مقاله‌ای با عنوان «آموزش تلفظ: حلقه گمشده زنجیره آموزش^{۵۲}» به توصیف و درک رویکردهای مختلف در آموزش تلفظ پرداخته‌اند. در این پژوهش، ابتدا

۴۸. language skills

۴۹. native-like accent

۵۰. intelligibility

۵۱. contrastive analysis

۵۲. Teaching Pronunciation: The Lost Ring of the Chain

به دیدگاه‌های مختلف و قابل تدریس در آموزش تلفظ اشاره شده است. سپس مشخصه‌های زنجیری و زبرزنجیری و جایگاه آنها در برنامه‌های آموزش زبان بررسی شده است. آنان به این نتیجه رسیدند که باید برای اهداف و برنامه‌های آموزش تلفظ از معلمان شبه‌بومی و با لهجه مسلط در صحبت کردن استفاده کرد. این مسئله درک بهتری از آموزش تلفظ زبان دوم که مدت‌ها بی‌اهمیت به نظر می‌رسید، به دست می‌دهد. ابوالحسنی چیمه (۱۳۹۲) در پژوهش خود درباره «تألیف کتاب درسی آموزش زبان فارسی با تأکید بر آموزش تلفظ» با استفاده از رویکرد ارتباطی^{۵۳} به ارائه راهکارهایی در آموزش و تمرین تلفظ در کتاب‌های درسی آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان پرداخته است. وی با بهره‌گیری از شیوه کل به جزء^{۵۴}، به تمرین بر روی متن‌های حاوی الگوهای تلفظی و نه صرفاً بر واج‌های منفرد تأکید داشته و با پشتوانه شواهد خطایی گفتار شفاهی زبان‌آموزان در حوزه‌های مختلف تلفظی، راهکارهایی را به منظور تألیف در کتاب درسی آموزش زبان فارسی، به صورت تمرین مطرح کرده است. قنبری (۱۳۹۵) در کتاب آموزش تلفظ زبان انگلیسی به شیوه قدم به قدم، برای پاسخگویی به نیازهای آموزشی و سهولت در یادگیری تلفظ زبان انگلیسی، به همه مطالب مربوط به مؤلفه تلفظ اعم از علائم آوایی، تکیه، وزن و آهنگ جمله پرداخته است و مطالب آموزشی موجود را در ده بخش و سه سطح مقدماتی، متوسط و پیشرفته به زبان بسیار ساده توضیح داده است. در این مجموعه به منظور تسلط یافتن بر مطالب و خودآزمایی، در پایان هر درس، آزمون و تمرین به همراه پاسخ آنها آمده است. نویسنده بر این باور است که مطالبی که در فایل صوتی (لوح فشرده) ضبط شده است، می‌تواند تأثیر بسیار زیادی بر آموزش تلفظ داشته باشد.

پس از بررسی پژوهش‌های خارجی و داخلی می‌توان گفت که آموزش تلفظ در پژوهش‌های خارجی دقیق‌تر و کارآمدتر بوده و در آنها به دو مشخصه آموزش تلفظ (مشخصه‌های زنجیری و زبرزنجیری) در کنار هم توجه شده است اما در پژوهش‌های ایرانی تنها به آموزش الفبا و تحلیل‌های مقابله‌ای نظام آوایی زبان فارسی با زبان‌های دیگر پرداخته شده است و تقریباً اثری از آموزش عناصر زبرزنجیری در آنها مشاهده نمی‌شود.

۵۳. communicative approach

۵۴. top-down method

نقطه اوج اهمیت آموزش تلفظ در روش ارتباطی^{۵۵} قرار دارد و روش ارتباطی، به مثابه روشی غالب در آموزش زبان قرار گرفت. تمرکز بر زبان به عنوان یک ابزار ارتباطی، اصلی ترین هدف روش ارتباطی است و این هدف به اهمیت آموزش تلفظ جان تازه ای بخشید. در این روش، آموزش تلفظ از طریق آموزش آوایی، بلندخوانی، ضبط صدا، ابزار دیداری و مانند این ها انجام می شود. در روش تکلیف محور^{۵۶} نیز که گونه ای قوی از روش ارتباطی است، آموزش تلفظ با تکلیف های متعددی صورت می گیرد.

۲. بحث و روش پژوهش

پژوهش حاضر به روش کتابخانه ای انجام شده است. ابتدا مجموعه آثاری با محوریت تلفظ و آموزش آن، مطالعه، بررسی و نقد شده اند. سپس مباحث نظری این حوزه مطالعه شدند تا بنیادهای لازم برای تحقیقی نظام مند و نظریه محور فراهم آید. در پی آن، سه فهرست و آرسی براساس ویژگی های رویکردها و مجموعه ای از اصول، روش ها و تکنیک ها برای ارزیابی نحوه آموزش تلفظ در منبع آموزشی برگزیده، ارائه شد و کوشیده شد تا تحلیلی متفاوت از تلفظ زبان فارسی صورت پذیرد. در نهایت، مجموعه کتاب های آموزش فارسی به فارسی (فردی، زهرایی و ناطق، ۱۳۸۹) در قالب سه فهرست و آرسی تجزیه و تحلیل شدند که عبارت اند از: ۱. فهرست و آرسی نحوه ارزیابی آموزش تلفظ بر مبنای رویکرد بدلی - شهودی ۲. فهرست و آرسی نحوه ارزیابی آموزش تلفظ بر مبنای رویکرد تحلیلی - زبانی. همچنین (الن کائینگزورث^{۵۷} ۲۰۰۷) در کتاب «چگونه کتاب درسی خود را برگزینیم»^{۵۸} در بخش آواشناسی، ملاک های یک کتاب خوب را معرفی کرده است که در پژوهش فوق به صورت یک پرسشنامه بازطراحی شده است تا بتوانیم براساس آن مجموعه آموزشی فوق را تحلیل کنیم. ۳. فهرست و آرسی نحوه ارزیابی آموزش تلفظ بر مبنای چارچوب کائینگزورث (۲۰۰۷). برای بررسی رویکردهای به کار رفته در سه فهرست و آرسی گفته شده، مجموعه آموزشی منتخب براساس فهرست و آرسی ارزیابی چارچوب کائینگزورث

۵۵. communication method

۵۶. task-based

۵۷. Alan cunningsworth

۵۸. Choosing Your Coursebook

با مقیاس ارزیابی طیف لیکرت و محاسبه کمی آن بر اساس فرمول شماره (۱)

$$\left(\frac{x}{100} = \frac{\text{میانگین امتیازها}}{\text{حداکثر نمره}} = \text{محاسبه درصد} \right)$$

و فهرست‌های واری‌های ارزیابی

رویکرد بدلی - شهودی و تحلیلی - زبانی بر اساس مقیاس ارزیابی دوقطبی و محاسبه کمی آن بر اساس فرمول شماره (۲)

$$\left(\text{محاسبه درصد} = \frac{\text{جمع کل گویه‌های یا پاسخ مثبت}}{\text{تعداد کل گویه‌ها}} * 100 \right)$$

بررسی و تحلیل شدند و نتایج تحلیل آماری این پژوهش در قالب جدول‌ها و نمودارهای مرتبط نمایش داده شده است. در آموزش رویکرد تکلیف‌محور، زبان به خودی خود تدریس نمی‌شود، بلکه ابزاری برای تکمیل و انجام تکلیف‌های آموزشی است. در این آموزش منظور از تکلیف‌ها، فعالیت‌هایی است که با هدفی غیر از یادگیری زبان طراحی می‌شوند، اما اجرای آنها باعث افزایش توانایی‌های زبانی می‌شود (ویلیس و ویلیس^{۵۹}، ۲۰۰۷). تکلیف‌ها، فعالیت‌های واقعی هستند که بر مبنای تحلیل نیاز شناسایی و طراحی شده‌اند، لذا محتوای آنها شامل مجموعه‌ای از کارهای هدف‌مند است که زبان‌آموزان برای انجام آنها باید از زبان دوم / خارجی استفاده کنند. برای مثال: تقاضای شغل، کسب اطلاعات درباره مسکن، پروازها، رستوران‌ها، تکمیل یک فرم اداری نمونه‌هایی از تکلیف‌ها هستند. در حقیقت این فعالیت‌ها فرصت‌های زبان‌آموزی‌اند (همان). در پایان، براساس نتایج به دست آمده یک طرح پیشنهادی برای آموزش تلفظ زبان فارسی مطابق چرخه تکلیف در رویکرد تکلیف‌محور (پیش تکلیف^{۶۰}، تکلیف^{۶۱} و پس تکلیف^{۶۲}) ارائه شد. برای مثال، برای آموزش تلفظ مطابق با این رویکرد در مرحله پیش تکلیف که مرحله آماده‌سازی است، آشنایی

Willis and Willis .۵۹

Pre-task .۶۰

task .۶۱

Post-task .۶۲

اولیه با موضوع درس به روش‌های مختلف انجام می‌شود. در مرحله تکلیف که مرحله برنامه‌ریزی و گزارش است، فارسی‌آموزان می‌توانند تکلیف‌های خود را به روش‌های متفاوتی تکمیل کنند (مانند تقلید و تکرار). در نهایت در مرحله پس تکلیف که مرحله تمرکز زبانی است، فارسی‌آموزان آنچه را انجام داده‌اند، مرور می‌کنند و به آنها بازخورد مؤثر داده می‌شود. از این رو، روند کامل مراحل سه‌گانه رویکرد تکلیف‌محور برای آموزش تلفظ زبان فارسی در جدول ۴-۱ قرار گرفته است.

نزدیک به سیصد و چهل منبع آموزشی در حوزه آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان وجود دارد (دبیرمقدم و همکاران، ۱۳۹۷). این منابع آموزشی، از یک جلد تا ده جلد متغیر هستند. منبع ده‌جلدی همچون آموزش زبان فارسی به فارسی (فردی، زهرایی و ناطق، ۱۳۸۹) و منبع یک‌جلدی مانند آموزش فارسی برای خارجی‌ان (دارابی و همکاران، ۱۳۸۱). از این رو، پژوهشگران برای بررسی جامع‌تر و دقیق‌تر از بین مجموعه‌های آموزشی موجود مجموعه کتاب‌های آموزش فارسی به فارسی را برگزیده‌اند. مجموعه کتاب‌های آموزش فارسی به فارسی مرکز آموزش زبان و معارف اسلامی المصطفی شامل یک جلد کتاب مقدمه، چهار جلد کتاب آموزشی و دو جلد کتاب شامل داستان‌های کوتاه و حکایت‌هاست. در مقدمه کتاب آمده است که برای اولویت‌بخشی به مهارت شنیداری و به دنبال آن مهارت گفتاری، کتاب اول به دو جلد تقسیم شده است. جلد اول آن با نام مقدمه هشت درس دارد و با هدف آموزش مهارت‌های شنیداری و گفتاری زبان فارسی با استفاده از واژه‌ها و جمله‌های پایه و تصاویر آموزشی تهیه و تدوین شده است. جلد دوم کتاب اول، شامل ۱۲ درس با همان ظاهر جلد اول و با هدف تقویت و تثبیت مهارت شنیداری و گفتاری زبان‌آموزان به آموزش مهارت‌های نوشتن و خواندن می‌پردازد. کتاب‌های دوم، سوم و چهارم به صورت رنگی و با هدف آموزش چهار مهارت زبان‌آموزی، هریک در ۲۰ درس به چاپ رسیده است و در پایان هر کتاب از واژه‌نامه تصویری استفاده شده است. کتاب‌های پنجم، ششم و هفتم با تصاویر سیاه و سفید، بیشتر به خواندن، نوشتن، درک مطلب و ادبیات فارسی می‌پردازند. این کتاب‌ها نیز هر کدام به ۲۰ درس تقسیم می‌شوند و هریک از جلد‌های این مجموعه، کتاب

کار نیز دارد. مجموعه یادشده هیچ نظریه‌ای را به‌مثابه پشتوانه برای خود معرفی نمی‌کند. هرچند به نظر می‌رسد که روش شنیداری - گفتاری^۳، روشی غالب در تمرین‌ها باشد، اما در بسیاری از دروس، حتی به اصول این روش پای‌بندی دیده نمی‌شود.

جدول ۱-۲: معرفی مشخصات کلی مجموعه آموزش فارسی به فارسی

نویسندگان	سال نشر	ناشر	تعداد جلد و مواد آموزشی	سطوح	مخاطبان
اصغر فردی احمد زهرایی محمد ناطق	۱۳۸۹	مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی	۷ جلد کتاب درس ۷ جلد کتاب کار فایل‌های صوتی و تصویری	در این مجموعه سطح‌بندی مشخصی وجود ندارد	طلاب خارجی

۳. تجزیه و تحلیل

در این پژوهش نحوه آموزش تلفظ زبان فارسی در مجموعه کتاب‌های آموزشی آموزش فارسی به فارسی مطابق سه جدول ۱-۳، ۲-۳ و ۳-۳ بررسی شد که نتایج آنها در نمودار ۴-۱ آمده است. شایان ذکر است که اگر مؤلفان مجموعه آموزشی منتخب از گویه خاصی تبعیت کرده باشند، گزینه (بله) در جدول‌ها پررنگ شده است و یک امتیاز مثبت لحاظ شده است و اگر از گویه خاصی تبعیت نکرده باشند در مقیاس (خیر) پررنگ شده است و امتیازی محسوب نشده است. در پایان برای محاسبه نهایی مجموع امتیازهای مثبت را در نظر می‌گیریم.

جدول ۱-۳: بازنمایی نحوه آموزش تلفظ در مجموعه آموزش فارسی به فارسی براساس رویکرد بدلی - شهودی

مقیاس	گویه	روش	رتبه	رویکرد	
					بله
☐	۱. فعالیت‌هایی با عنوان گوش کن و تکرار کن (ارتباط بین شنیدن و تقلید تلفظ) ۲. فعالیت‌هایی با عنوان گوش کن و بخوان (ارتباط بین شنیدن و تلفظ)	شنیدن و گفتن	۱	بدلی-شهودی	
☐	۱. تمرین‌هایی با شنیدن فایل صوتی متن درس یا گفته‌های معلم و تکرار همزمان آنچه که شنیده می‌شود.	ردگیری	۲		
☐	۱. تمرین‌هایی با تقسیم‌بندی یک جمله به بخش‌های کوچک‌تر و تکرار هر بخش از جانب زبان‌آموز به همراه معلم و در نهایت ساختن جمله کامل	زنجیره‌ای	۳		
☐	۱. فعالیت‌های شنیداری برای تشخیص و تقلید صدا و نوع تلفظ قشرهای اجتماعی گوناگون مانند: آموزگار، تاجر، پزشک، کشاورز ... و ۲. فعالیت‌های شنیداری برای پی بردن به مشخصه‌های زنجیری و زبر زنجیری گفتار	آموزش تشخیص صدا	۴		
☐	۱. خواندن متن‌ها و گفت‌وگوهای کتاب به صورت انفرادی ۲. خواندن متن‌ها و گفت‌وگوهای کتاب به صورت گروهی	آموزش تلفظ از طریق تولید کردن	۵		
☐	۳. بازگویی: تمرین‌هایی به صورت شعر، داستان و گفت‌وگو که زبان‌آموز آنها را بازگو کند.				
☐	۴. توصیف تصویر: تمرین‌های تصویری که زبان‌آموز درباره تصویر صحبت کند.				
☐					
۷	مجموع امتیازهای مثبت:				

پس از امتیازدهی به جدول ۳-۱، مجموع امتیازهای مثبت در آن ۷ امتیاز است. براساس این فهرست واری، تنها روش زنجیره‌ای است که به طور کامل در کتاب مشاهده نشده است. با توجه به امتیازی که از فهرست واری موجود در جدول ۳-۱ و محاسبهٔ مراحل یادشده طبق فرمول شماره (۲) به دست می‌آید، میزان بازنمایی رویکرد بدلی - شهودی در آموزش تلفظ در مجموعهٔ آموزش فارسی به فارسی ۷۰٪ به دست آمده است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

جدول ۳-۲: بازنمایی نحوه آموزش تلفظ در مجموعه آموزش فارسی به فارسی براساس رویکرد تحلیلی - زبانی

مقیاس	نوبه	روش	تعداد	نوع	تحلیلی - زبانی	
					بله	خیر
		۱. آموزش آواها از طریق نمودار رنگ - آوا	۱	آموزش تلفظ از طریق ابزار و وسایل	☐	☐
	۲. تمرین‌های تشخیصی که صدای جدید در واژه‌ها پوشانده شده است.	☐			☐	
	۳. تمرین‌های تشخیصی که صدای جدید در آنها باید رنگ شوند یا دور آن خط کشیده شود.	☐			☐	
	۴. نمایش همخوان‌ها و واژه‌ها در جدول (روش صامت)	☐			☐	
	۱. بحث و گفت‌وگوی دو نفره یا چند نفره در مورد مسائل مختلف	۲	فعالیت‌های دو نفره یا گروهی	☐	☐	
	۲. فعالیت‌های دو نفره جور کردن و تکمیل کردن گفت‌وگوها			☐	☐	
	۱. تمرین برای آگاهی هجاهای تکیه‌دار	۳	تکرار و تقویت تکرار دسته‌جمعی	☐	☐	
	۲. فعالیت‌های متنوع برای آگاهی از زیرویمی، افتان و خیزان و آهنگ جملات در متن‌ها یا گفت‌وگوها			☐	☐	
	۱. فعالیت‌های شنیداری برای تشخیص صداها سپس بیان و خواندن آنها	۴	ابتدا درک و سپس تولید	☐	☐	
	۲. تمرین شنیداری برای تشخیص الگوهای تکیه‌دار سپس تولید آنها			☐	☐	
	۳. تمرین‌های شنیداری برای تشخیص آهنگ کلام پس تولید آنها			☐	☐	
	۱. آموزش واج‌ها در درون واژه	۵	ارتباط بین صورت و معنا	☐	☐	
	۲. آموزش واج‌ها در بافت و جمله (تمرین‌هایی برای آموزش واج‌ها و الگوهای تلفظ در جریان گفتار پیوسته)			☐	☐	
	۳. آموزش واج‌ها در قالب تکلیف‌های تعاملی به همراه تصویر			☐	☐	
	۴. فعالیت‌ها و گفت‌وگوهای ارتباطی به صورت معنادار			☐	☐	
	۵. تمرین‌هایی که منجر به تحلیل واجی و همزمانی آموزش واج و معنا و عدم تفکیک آنها شود.			☐	☐	
	۱. آموزش الفبای آوانگار و توضیحات آوایی	۶	آموزش آوایی و جابه‌جایی آوایی و تکیه‌ای	☐	☐	
	۲. آموزش از طریق نمودارهای آوایی			☐	☐	
	۳. ارائه روشن از نشانه‌های همخوان‌ها و واژه‌ها + تمرین‌هایی از نظام آوایی			☐	☐	
	۴. تمرین برای پی بردن به جایگاه تکیه در واژه یا جمله			☐	☐	
	۱. درک اختلاف واج‌ها درون واژه‌ها و جملات به همراه تکلیف‌های کوتاه، چند گزینه‌ای و انتخابی (تمرین‌های تقابلی)	۷	جفت کمینه	☐	☐	
	۲. تمرین‌های هم‌نشینی و جانشینی			☐	☐	
	۱. تمرین‌های گفتاری یا شنیداری که زبان آموز با احساسی آنها را درک کند.	۸	تشخیص آهنگ کلام	☐	☐	
	۲. تمرین‌هایی که زبان آموز با ندانستن معنای دقیق واژه‌ها و جمله‌ها بار عاطفی آنها را تشخیص دهد.			☐	☐	
	۳. شناخت و استفاده علائم نگارشی (، ، ؟ ، !) به منظور خواندن و بیان کردن آهنگ صحیح جملات			☐	☐	
	۱. ایفای نقش	۹	تمرین‌های شفاهی	☐	☐	
	۲. سخنرانی			☐	☐	
	۳. تمرین گونه گفتاری زبان			☐	☐	
	۱. استفاده از تمرین‌های ارتباطی	۱۰	یادگیری تلفظ از طریق انجام دادن	☐	☐	
	۲. درگیر کردن زبان آموز با ترکیب واج‌های جدید			☐	☐	
	۳. ارتباط موقعیتی (تمرین‌هایی که زبان آموز را در محیط زبان دوم یا در کلاس با موضوعات مختلف در موقعیت‌های مختلف قرار دهد تا تعامل برقرار کند، مانند خرید کردن در فروشگاه)			☐	☐	
۱۵	مجموع امتیازهای مثبت:					

با توجه به امتیاز به دست آمده از فهرست واریسی موجود در جدول ۲-۳ و محاسبه مراحل ذکر شده طبق فرمول شماره (۲)، میزان بازنمایی رویکرد تحلیلی - زبانی در آموزش تلفظ در مجموعه آموزش فارسی به فارسی، ۴۸٪ به دست آمده است. می‌توان گفت که بر مبنای این رویکرد، آموزش تلفظ در این مجموعه با آموزش تلفظ از طریق ابزار و وسایل، ارتباط بین صورت و معنا، آموزش از طریق نمودارهای آوایی، تمرین‌های شنیداری برای تشخیص آهنگ کلام و تقدم درک بر تولید همراه است. مطابق با مقایسه میزان بازنمایی دو رویکرد بدلی - شهودی و تحلیلی - زبانی در مجموعه آموزش فارسی به فارسی می‌توان گفت که رویکرد بدلی - شهودی در آموزش تلفظ با ۷۰٪، امتیاز بیشتری را نسبت به رویکرد تحلیلی - زبانی با امتیاز ۴۸٪ به خود اختصاص داده است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

جدول ۳-۳: بازنمایی نحوه آموزش تلفظ در مجموعه آموزش فارسی به فارسی، بر مبنای کاینگزورث (۲۰۰۷)

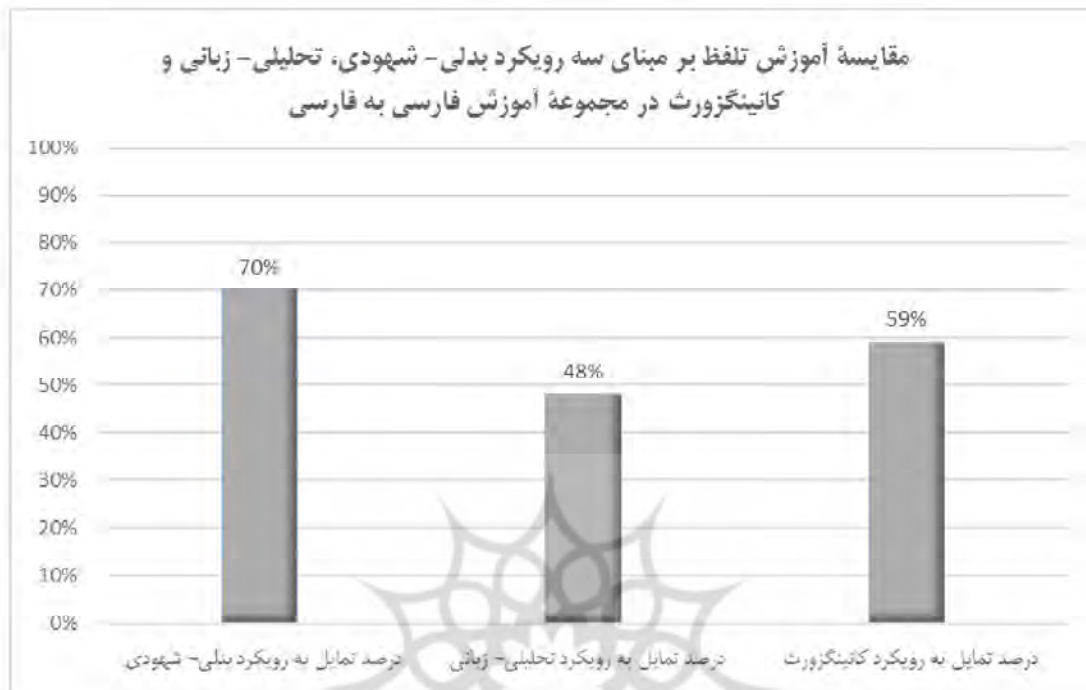
رتبه	گویه	مقیاس				
		بسیار زیاد (۵)	زیاد (۴)	متوسط (۳)	کم (۲)	تقریباً هیچ (۱)
۱	زمانی که مباحث آواشناسی به صورت گزینشی در کتاب آموزش داده می‌شود، بر حوزه‌هایی از تلفظ که برای رفع نیازهای زبان‌آموزان مهم است و به جلوگیری از سوء تفاهم کمک می‌کند، تأکید می‌شود.				●	
۲	تمرین‌های شنیداری متنوع برای درک و شنیدن تلفظ صحیح صداها، هجاها، واژه‌ها و جمله‌ها وجود دارد.	●				
۳	از القای آوانگاری استفاده شده است.				●	
۴	در صورت استفاده از القای آوانگار، کتاب القای آوانگار را به زبان‌آموزان آموزش داده است.				●	●
۵	کتاب از اشکال هندسی (اشکال و خطوط) برای نشان دادن تکیه و آهنگ کلام استفاده کرده است.				●	●
۶	در صورت وجود فایل صوتی برای تمرین تلفظ، فایل‌های صوتی الگوهای خوبی را در اختیار زبان‌آموزان قرار می‌دهند.		●			
۷	گونه گفتاری زبان آموزش داده می‌شود.				●	
۸	گونه نوشتاری زبان آموزش داده می‌شود.				●	
۹	تمرین و فعالیت در حوزه آموزش تلفظ وجود دارد.				●	
۱۰	میزان تکرار و تمرین مطالب جدید در حوزه تلفظ مناسب است.			●		
۱۱	در حوزه تلفظ، آزمون پیشرفت برای زبان‌آموزان وجود دارد.				●	
۱۲	کتاب به آموزش خواندن و نوشتن صداها، هجاها و واژه‌ها می‌پردازد.				●	
۱۳	کتاب به آموزش خواندن متن (نشانه‌های متن پاراگراف‌بندی، عبارت‌های کلامی و...) می‌پردازد.				●	
۱۴	میزان استفاده از تصاویر با کیفیت و جذاب در حین آموزش حوزه تلفظ مناسب است.				●	
۱۵	فایل‌های صوتی از نظر سرعت بیان و کیفیت صدا متناسب با سطح زبان‌آموزان است.		●			
۱۶	واژه در بافت (جمله/ عبارت) آموزش داده می‌شود.				●	
۱۷	کتاب در ابتدا از واژه‌های عینی، پربسامد، کوتاه، ساده، قابل درک و موجود در محیط زندگی استفاده کرده است.				●	
۱۸	تکیه واژه آموزش داده شده است.				●	
۱۹	تکیه عبارت یا جمله آموزش داده شده است.				●	
۲۰	آهنگ کلام (افتان و خیزان) آموزش داده شده است.				●	
مجموع امتیازها:		۵۶				

از بین تمام گویه‌ها، گویه‌های شماره ۳، ۴، ۵، ۷، ۱۸، ۱۹ و ۲۰ در مجموعه آموزش فارسی به فارسی امتیازی به خود اختصاص نداده‌اند و می‌توان گفت که در آموزش تلفظ، به موارد استفاده از اشکال هندسی برای نشان دادن تکیه و آهنگ کلام، استفاده از الفبای آوانگار، گونه گفتاری زبان، تکیه واژه، عبارت و جمله و آهنگ کلام استفاده نشده است.

این مجموعه آموزشی، در گویه‌های شماره ۲، ۸، ۱۲، ۱۳، ۱۴ و ۱۶ امتیاز کامل دریافت کرده است و می‌توان ادعا کرد که این مجموعه در حوزه آموزش تلفظ به تمرین‌های شنیداری و متنوع، آموزش خواندن و نوشتن صداها، هجاها، واژه‌ها، آموزش خواندن متن‌ها و استفاده از واژه‌های عینی و پربسامد اهمیت بسیاری داده است. با استفاده از امتیاز به دست آمده از فهرست واریسی موجود در جدول ۳-۳ و محاسبه مراحل یادشده طبق فرمول شماره (۱)، میزان بازنمایی رویکرد کاینگزورث در آموزش تلفظ در مجموعه آموزش فارسی به فارسی ۵۹٪ به دست آمده است.

۴. نتیجه‌گیری و ارائه الگوی پیشنهادی

مطابق بررسی‌های انجام شده، ارزیابی و تحلیل آموزش تلفظ در مجموعه آموزش فارسی به فارسی، بر مبنای سه فهرست واریسی مستخرج نشان می‌دهد که این کتاب‌ها تا حدود ۷۰٪ از رویکرد بدلی - شهودی، ۴۸٪ از رویکرد تحلیلی - زبانی و ۵۹٪ از رویکرد کاینگزورث تبعیت کرده‌اند. بنابراین می‌توان گفت که نگاه مؤلفان، نگاهی مبتنی بر رویکرد بدلی - شهودی بوده است. که در نمودار ۴-۱ میزان بازنمایی و تبعیت مجموعه آموزش فارسی به فارسی در آموزش تلفظ از سه رویکرد گفته شده، نمایش داده شده است.

نمودار ۴-۱: مقایسه میزان تبعیت مجموعه آموزش فارسی به فارسی در آموزش تلفظ از سه رویکرد پیشنهادی

هر یک از نمونه‌ها و شواهد زیر از این مجموعه، میزان صحت تحلیل انجام شده را نشان می‌دهد:

در این مجموعه آموزشی، حروف الفبا در یک جدول کلی به ترتیب آموزش داده شده‌اند و توجهی به میزان کاربرد و بار نقشی آنها نشده است. در ابتدای هر درس از جلد نخست، می‌توان یک گفت‌وگویی دو نفره ساده را از فایل صوتی شنید و با تلفظ واژه‌ها آشنا شد. آموزش تلفظ همه همخوان‌ها به ترتیب حروف الفبا یک‌بار با واژه‌های کوتاه و بار دیگر با واژه‌های بلند به صورت هجای (همخوان واکه = CV) انجام شده است. در این مجموعه، آموزش صداهای هر واج به همراه تصویری از واژه‌هایی که واج مورد نظر در آن واژه قرار دارد، صورت می‌گیرد. در این مجموعه، تمرین‌های یکسان و متعددی برای یادگیری حروف الفبا آمده است. ابتدا بر آموزش واج‌ها سپس، ترکیب آنها تأکید می‌شود. این مجموعه به حوزه‌های تلفظ زبان فارسی اشاره چندانی ندارد، اما برای رفع نیاز

زبان‌آموزان تنها از فایل‌های صوتی برای تلفظ صحیح واج‌ها، واژه‌ها و جمله‌ها استفاده می‌کنند. در این مجموعه، بخشی با عنوان «گوش کن و تکرار کن» وجود دارد که زبان‌آموز باید به فایل صوتی متن درس گوش دهد و آن را تکرار کند. از این رهگذر، زبان‌آموز با نحوه تلفظ واژه‌ها آشنا می‌شود و می‌تواند به درستی آنها را ادا کند. بنابراین، می‌توان گفت که در این مجموعه از روش ردگیری (شنیدن فایل صوتی یا گفته معلم و تکرار آنچه که شنیده می‌شود) استفاده شده است. همچنین، می‌توان گفت که کتاب برای آموزش تلفظ، روش زنجیره‌ای را به کار برده است. کتاب با بهره‌گیری از فایل صوتی مناسب در این مجموعه، به تمرین‌های تشخیصی شنیداری پرداخته است؛ تمرین‌هایی که زبان‌آموز تشخیص می‌دهد کدام صداها متعلق به کدام تصویر است.

مجموعه آموزش فارسی به فارسی، از آموزش گونه گفتاری زبان فارسی چشم‌پوشی کرده است. در این مجموعه آموزشی، از نمودار رنگ - آوا، جدول‌های نمایش همخوان‌ها و واژه‌ها استفاده شده است، اما از نشانه‌هایی برای مشخص کردن هجاهای تکیه‌بر و نشانه‌هایی برای نمایش آهنگ کلام (افتان و خیزان) استفاده نشده است. در مجموعه یادشده، به تکیه و آهنگ کلام اشاره‌ای نشده و از آموزش آن چشم‌پوشی شده است و آموزش ارتباطی و موقعیتی نیز، مورد غفلت واقع شده است. این مجموعه آموزشی، تنها از طریق فایل صوتی و علائم نگارشی (، ، !؟) به خواندن و بیان کردن آهنگ جملات توجه کرده است. اما از تمرین و فعالیت برای تشخیص آهنگ کلام استفاده نشده است و از آموزش آن در یادگیری تلفظ زبان فارسی چشم‌پوشی شده است. با توجه به یافته‌های پژوهش، به نظر نگارنده این سطور دلیل پراکندگی در رویکردهای آموزش تلفظ در مجموعه آموزشی مورد نظر، این است که این مجموعه آموزشی، آموزش تلفظ را با آموزش الفبا یکسان تلقی کرده است؛ حال آن که آموزش حروف الفبا بخشی از آموزش تلفظ زبان است و بخش‌های مهم‌تر آن که شامل مشخصه‌های زبرزنجیری زبان است، در آموزش الفبا گنجانده نمی‌شوند.

براساس گفته‌های فوق و یافته‌های حاصل از بررسی مجموعه فوق، نگارنده طرح درس زیر را برای آموزش تلفظ زبان فارسی پیشنهاد می‌کند. این طرح

درس، برگرفته از الگوی رویکرد تکلیف‌محور و در سه مرحله پیش‌تکلیف، تکلیف و پس‌تکلیف طراحی شده است.

جدول ۴-۱: الگوی پیشنهادی برای آموزش تلفظ مطابق با رویکرد تکلیف‌محور

مراحل تدریس	توضیحات	ترتیب مراحل
پیش‌تکلیف	این مرحله، مرحله آماده‌سازی است. هدف کلی این مرحله، آماده کردن زبان آموز برای مرحله بعدی است. در این مرحله، زبان آموزان باید از طریق آشنایی با موضوع و هدف‌ها برای تکمیل تکلیف آماده شوند.	معرفی و آشنایی اولیه با موضوع
		آگاهی‌افزایی و توضیحات نظام‌مند از طریق شنیدن و دیدن
		ایجاد فرصت برای زبان آموزان در درک و تشخیص صدای واج‌ها در درون واژه
		ارائه فعالیت‌های شنیداری برای درک بیشتر از صداها
		بخش آواز، سرود یا داستان در کلاس درس
تکلیف	هدف این مرحله، تکمیل تکلیف‌ها است. این مرحله شامل برنامه‌ریزی و گزارش است. زبان آموزان می‌توانند تکالیف را به صورت دونفره، گروهی یا انفرادی کامل کنند.	تمرکز بر آموزش تلفظ واج‌های زبان و جایگاه حضورشان در واژه
		تقلید و تکرار زبان آموزان
		آموزش محل قرارگیری تکیه در واژه‌های مشخص
		آگاهی‌افزایی از صدای واج‌ها با مقایسه جفت‌های کمینه
پس‌تکلیف	این مرحله، مرحله تمرکز زبانی است. زبان آموزان در این مرحله یک بازاندیشی بر تکلیف خواهند داشت و آنچه را که انجام داده‌اند، مرور می‌کنند و به آنها بازخورد داده می‌شود تا حوزه‌های مشکل‌آفرین را بازنگری کنند.	تولید و تکرار
		تمرین‌های تشخیصی
		تمرین تلفظ در قالب تکلیف‌های ارتباطی. به این صورت که زبان آموزان باید با تلفظ صحیح، مفهوم را به یکدیگر برسانند.
		مرور و بازنگری مراحل انجام‌شده

بررسی منابع موجود در خصوص نحوه پرداختن آنها به مؤلفه تلفظ نشان می‌دهد که مؤلفان کتاب‌های درسی، آموزش این مؤلفه را با آموزش الفبا یکسان پنداشته‌اند. حال آن‌که، آموزش الفبا جزئی از آموزش تلفظ است و مؤلفه تلفظ مقوله‌های متعددی همچون آهنگ، تکیه و سرعت گفتار را دربردارد. چه‌بسا دلیل چنین برداشت نادرستی از سوی مؤلفان و مدرسان به این نکته بازگردد که آموزش الفبا مقدمه بنیادی تسلط بر تلفظ زبان است. به بیان دیگر، این مجموعه آموزشی تمایزی بین تمرین خط و یاد گرفتن نوشتن مقدماتی و تلفظ حروف الفبا قائل نبوده‌است. این در حالی است که نوشتن مقدماتی و تلفظ الفبا دو مقوله جدا از هم هستند. همان‌گونه که زبان‌آموزی از سوادآموزی جداست و باید قبل از سوادآموزی اتفاق بیفتد، تلفظ حروف الفبا و نحوه نوشتن آنها نیز دو مسئله جدا از هم هستند. فارسی‌آموز ابتدا باید یاد بگیرد که (آ) آوایی متفاوت با (ای) است، سپس نوشتن (آ) و (ای) را یاد بگیرد.

منابع

۱. ابوالحسینی چیمه، زهرا (۱۳۹۲). تألیف کتاب درسی آموزش زبان فارسی با تأکید بر آموزش تلفظ. پژوهش و نگارش کتب دانشگاهی، ش. ۲۸، ۳۶-۶۱.
۲. دارابی، سیامک و همکاران (۱۳۸۱). آموزش فارسی برای خارجیان. چاپ اول. لاهیجان: نیک‌نگار
۳. دبیرمقدم، محمد، قره‌گری، مه‌ری و اصغری‌پور ماسوله، مهرداد (۱۳۹۷). کتابشناسی توصیفی آرفا آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان. تهران: دانشگاه علامه طباطبائی.
۴. فردی، اصغر، زهرایی، احمد و ناطق، محمد (۱۳۸۹). آموزش فارسی به فارسی. کتاب اول جلد اول. قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی.
۵. فردی، اصغر، زهرایی، احمد و ناطق، محمد (۱۳۹۰). آموزش فارسی به فارسی. کتاب کار جلد اول. قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی.
۶. فردی، اصغر، زهرایی، احمد و ناطق، محمد (۱۳۸۹). آموزش فارسی به فارسی. کتاب اول جلد دوم. قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی.
۷. فردی، اصغر، زهرایی، احمد و ناطق، محمد (۱۳۹۰). آموزش فارسی به فارسی. کتاب کار جلد دوم. قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی.
۸. فردی، اصغر، زهرایی، احمد و ناطق، محمد (۱۳۹۰). آموزش فارسی به فارسی. کتاب درس جلد سوم. قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی.
۹. فردی، اصغر، زهرایی، احمد و ناطق، محمد (۱۳۹۰). آموزش فارسی به فارسی. کتاب کار جلد سوم. قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی.
۱۰. فردی، اصغر، زهرایی، احمد و ناطق، محمد (۱۳۸۹). آموزش فارسی به فارسی. کتاب درس جلد چهارم. قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی.
۱۱. فردی، اصغر، زهرایی، احمد و ناطق، محمد (۱۳۸۹). آموزش فارسی به فارسی. کتاب کار جلد چهارم. قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی.
۱۲. فردی، اصغر، زهرایی، احمد و ناطق، محمد (۱۳۸۷). آموزش فارسی به فارسی. کتاب درس جلد پنجم. قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی.
۱۳. فردی، اصغر، زهرایی، احمد و ناطق، محمد (۱۳۸۹). آموزش فارسی به فارسی. کتاب کار جلد پنجم. قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی.
۱۴. فردی، اصغر، زهرایی، احمد و ناطق، محمد (۱۳۸۷). آموزش فارسی به فارسی. کتاب درس جلد ششم. قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی.
۱۵. فردی، اصغر، زهرایی، احمد و ناطق، محمد (۱۳۸۹). آموزش فارسی به فارسی. کتاب کار جلد ششم. قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی.

۱۶. فردی، اصغر، زهرایی، احمد و ناطق، محمد (۱۳۸۷). آموزش فارسی به فارسی. کتاب درس جلد هفتم. قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی.
۱۷. فردی، اصغر، زهرایی، احمد و ناطق، محمد (۱۳۸۹). آموزش فارسی به فارسی. کتاب کار جلد هفتم. قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی.
۱۸. قنبری، عبدالله (۱۳۹۵). آموزش تلفظ زبان انگلیسی به شیوه قدم به قدم. تهران: جنگل.
۱۹. مرادی‌مقدم، مصطفی، حسینی فاطمی، آذر و مالک‌زاده، شیرین (۱۳۹۱). بررسی وضعیت آموزش تلفظ و جایگاه آن در کتاب‌های زبان انگلیسی دوره دبیرستان در ایران. فصلنامه پژوهش‌های زبان و ادبیات تطبیقی، ش. ۲ (پیاپی ۱۰). ۱۸۹-۲۰۹.
۲۰. وبگاه فرهنگستان زبان و ادب فارسی: [/http://www.persianacademy.ir](http://www.persianacademy.ir)

21. Celce-Murcia, M. & D. M. Brinton and J. M. Goodwin (2011). Teaching pronunciation: A reference for teachers of other language. Cambridge: Cambridge university press.
22. Cunningsworth, A. (2007). Choosing your coursebook. Oxford: Heinemann.
23. Fraser, H., & Perth, H. F. (1999). "ESL pronunciation teaching: Could it be more effective". Australian Language Matters, 7(4), 7-8.
24. Goodwin, J. (2001). "Teaching pronunciation". Teaching English as a second or foreign language, 3, 117-137.
25. Hancock, M. (2003). English Pronunciation in Use Intermediate Book with Answers, with Audio. Cambridge: Cambridge University Press.
26. Harmer, J. (2012). Essential teacher knowledge. Longman: Pearson Longman.
27. Kelly, G. (2007). How To Teach Pronunciation. Longman: Pearson Education India.
28. Lian, H. M. (1997). "This is Chickenfits: the effect of Pronunciation On Writing". RELC Journal, Vol. 28, No. 2, Sage, 22-34.
29. Marks, J. (2007). English Pronunciation in Use Elementary Book with Answers, with Audio. Cambridge: Cambridge University Press.
30. Moghaddam, M. S., Nasiri, M., Zarea, A., & Sepehrinia, S. (2012). "Teaching Pronunciation: The Lost Ring of the Chain". Journal of Language Teaching & Research, 3(1), 215-219.
31. Nunan, D. (2003). Practical English Language Teaching. McGraw-Hill/

Contemporary.

32. Nunan, D. (2015). Teaching English to speakers of other languages: An introduction. New York: Routledge.
33. Ur, P. (2012). A course in English language teaching. Cambridge: Cambridge University Press.
34. Willis, J., & Willis, D. (2007). Doing Task-Based Teaching-Oxford Handbooks for Language Teachers. Oxford: Oxford University Press.

